

Jakými úklady přišly Svitávka a Knínice o svá stará dobře uschovaná privilegia a jak byly přivedeny do roboty

Knínice a Svitávka byly od pradávna předními osadami šebetovského panství, které drželi do roku 1784 hradistiští premonstráti, sídlícími v Hradisku u Olomouce. Klášter vynikal bohatstvím.

Obě tato městečka byla nadána od českých knížat a králů četnými výsadami a svobodami a za třicetileté války o ně byla připravena. Jak se to stalo, o tom vypravuje svitavský kronikář Jan Okáč takto:

Šebetovští páni premonstráti přinutili k robotám všechny osady Horního panství, ke kterému náležely obce na Malé Haně a na Drahanské vysočině, a také Svitávka. Jenom Knínice, Vážany a Svitávka se nechťely poddati, spoléhající na svá privilegia. Když jejich odpor již dlouho trval, vsadili páni z každé obce šest sousedů u Olomouci do vězení. Když se obyvatelé těchto tří obcí do měsíce nepoddali, byli vězňové propuštěni a na jejich místo bylo uvezněno z každé obce po šesteru jiných sousedů, po dalším měsíci opět po šesti jiných a tak to konečně obešlo všechny Knínické, Vážanské a Svitavské a nebylo naděje, že by se poddali. Ze žaláře slyšeli okoloidoucí úpenlivé volání o pomoc, neboť uvěznění sousedé tam byli bití a mučení žízni a hladem. Když pak byli propuštěni, nemohli se slabostí udržet na nohou.

Když tedy páni viděli, že vězňové nepomůže, nastrojili na ně listivě takový úklad: Vyslali do Svitávky, do Vážan a Kniníc podvodné lidi, kteří mluvili takové řeči: „Jak se ti vzpurní sedláci z těchto tří obcí nepoddají a své privilegie k prohlédnutí nevydají, bude všech osmnáct arestantů oběšeno.“ Nejvíce tím byly polekány a ustrašeny ženy arestovaných. Lomice rukama prosily o pomoc, aby

jejich mužové byli propuštěni a zachráněni. Nemohouce toho nářku snést, domluvili se Svitavští s Knínickými, že ta privilegia odevzdou k prohlédnutí. I vyslali s nimi do Šebetova z každé obce osm silných mužů.

Když tehdejší inspektor (klášterní kněz, jemuž bylo svěřeno hospodářské vedení panství) šebetovského panství listiny prohlédl, řekl: „Vy blázni, necháte se sužovat, majíce v rukou takovou jistotu vaší svobody, že ji ani císař pán nemůže zrušit. Předložte privileje panu prelátovi na Hradisku v klášteře. Jakmile si je prohlédne, hned vypustí ze žaláře vaše lidi a budete mít na věky pokoj, neboť nikdo neví, jak dokonale jste zajištěni a chráněni.“

Vážanským však to zasmrádlo, nelekli se ani oběšení a zůstali doma. Kníničtí a Svitavští se vydali s listinami do Olomouce. Když přišli do kláštera a odevzdali privilegia prelátovi, který se jmenoval Eliseus Hönig, řekl jim: „Bláznivé, což jsou ta vaše privilegia perníková? Bojíte se, abychom vám je neshodili?“

Když opat privilegia přehlédl, zasmál se a tak se zatočil na špalíčku, které se tehdy nosily pod střevíci, že si jej vrátil. Hned podal sousedům stolic, aby se posadili, a pravil, že dá zavolat krajského hejtmana, aby též o tom věděl a také, že dá propustit jejich lidi a že bude věčný pokoj.

I odešel a těch věcí nechal ležet na stole.

Po chvíli se vrátil, jak pravil, s panem hejtmánem. Kdo ví, kdo to byl! Sousedé krajského hejtmana neznali. Když ten pán listiny prohlédl, pravil: „Ty vaše pergameny jsou tak dobře utvrzené,

(Výňatek z kroniky Jana Okáče. Přepsal A. Ferulík.)

že v nich ani císař pán nemůže nic změnit, leda to hrdelní právo, které vám beztoho neneslo žádný užitek. Ale chyba je, že ta vaše privilegia přes dvě stě let neviděla světla božního a že byla, jak je na nich vidět, zavřena v limbu. (Tím je míněno, že byla uložena v tajné skrýši ve zdi). Podle zákonných předpisů však mají být takové věci předloženy k obnově po každé, když nastoupí na trůn nový císař pán. A vy, ač se již mnoho císařů v tom čase vyměnilo, nikde jste s tím nebyli. Je tedy nyní zapotřebí, když se bojíte poslat ty pergameny k císařskému dvoru do Vídně, abyste dali poříditi jejich opisy. Jeden zůstane vaši vrchností, druhý musí být zaslán dvorské kanceláři. Pak si budete moci dát ty věci třeba navždy zazdít, neboť jich vícekrát nikdo nebude žádat. Poněvadž při potvrzování opisů, když bude prováděno zde a ne ve Vídni, bude muset být přítomen císařský úředník od tribunálu (zemského soudu v Brně) a nemůže se vědět, který den k tomu ustanoví a kdy sem přijede, mohou ty listiny zatím zůstat zde. Asi po osmi dnech si pro ně přijďte, dostanete je nazpátek potvrzené podpisy a pečeti. Ale abyste měli v rukou nějakou jistotu, dostanete od nás list, kterým vám potvrdíme, že jsme od vás ty pergameny na osm dní přijali, aby mohly být opatřeny jejich opisy.“

I dali jim list napsaný v latině, Svitavským jeden a knínickým též jeden. Když se sousedé vrátili domů, dali si list přečíst. Zněl takto: „Svitavští obyvatelé darovali svá již zastaralá privilegia své vrchnosti, totiž klášteru hradistišskému a dobrovolně přijímají poddanství jako ostatní obce.“ V Olomouci byly tehdy vy-

staveny dva listy pro Knínice a dva listy pro Svitávku. Prelát s hejtmánem podepsali pro každou obec jeden list a dali jej vyslaným. Vyslání se opět podepsali na druhé dva listy, jež si ponechal opat.

A to byla pouta, která sobě Svitavští a Kníničtí připjali.

Po osmi dnech přišli poslové z Kniníc a ze Svitávky opět na Hradisko, kde jim bylo řečeno: „Císař pán sem přijel a ty věci vzal s sebou do Vídně k opsání. Asi za měsíc přijdou nazpátek a budou vám pak odeslány skrze šebetovského pana inspektora.“

Po měsíci tam ještě nebyli.

I vidouce páni premonstráti, že Svitavští a Kníničtí půjdou do Vídně, pěkně si to tam spravili. Když vyslání přišli do Vídně, řekli jim tam: „Císař pán odjel do Inšpruku do Tyrol a ty opisy již nejsou hotové.“

Když tam podruhé přišli, dostali odpověď: „Švédové nám do země táhnou, jiné starosti na nás naléhají. Vaše pergameny budou jistotně odeslány na klášter, kde zůstanou uschovány, dokud se nezavíme nepříteli. Pak je dostanete. Kdybyste se však opovážili do toho času činiti klášteru nějaké násilí, budete vojskem pochyťáni a ty listiny vám budou jakožto rebelantům odebrány.“

Když Švédové dobyli Olomouce, vypustili všechny arestanty, mezi nimiž byli také Vážanští. Tak se Vážanští také dostali na svobodu a zůstala jim privilegia, která je chránila až do tohoto času ode všeho poddanství a od robot a vždy platná zůstávala.

Kronikář Jan Okáč

Jan Okáč byl podsedník a provazník ve Svitávce na čísle 123. Byl to pátý Okáč na statku, ke kterému původně náleželo téměř půl lánu rolí a jež vrchnost na počátku 18. století zmenšila na usedlost zahradnickou, jinak podsednickou. První byl Tomáš Okáč, kronikářův prapraděd, jenž toto místo koupil roku 1674 za 438 hřiven stříbra. Pak následovali: praděd Antonín roku 1724, děd Vincenc roku 1765, otec Jan roku 1788, Jan Okáč mladší, kronikář, roku 1822. Jan Okáč mladší hospodařil až do roku 1864, kdy odevzdal podsedek Antoninu Okáčovi. Zemřel pak na výměnku 18. května 1871, dosáhnuv, věku 77 let. Byl to muž nadaný a sčtetlý. Zúčastnil se vynikajícím způsobem hájení aboličního kontraktu proti hraběti Strachwiczovi, který koupil šebetovské panství roku 1825 a jenž usiloval o to, aby aboliční smlouva, jíž byly po zrušení kláštera proměněny naturální roboty v plat, byla prohlášena za neplatnou a aby poddaní byli přinuceni k robotě. Tento spor se vlekl až do roku 1848, kdy skončil vítězstvím poddaných. I po zrušení roboty měli rolníci z tohoto výsledku zisk, neboť platili za vyvázání z robot mnohem méně než poddaní, kteří neměli aboliční smlouvu.

Jan Okáč napsal svou kroniku po delších přípravných pracích ve čtyřicátých a padesátých letech předminulého století. První kapitoly pak přepracoval

a vlastnoručně přepsal do menšího sešítu, který se dostal do ivančického muzea, jímž byl v roce 1946 darován městečku Svitávce. Na věnování je podepsán L. Vašek, bratr Petra Bezruče. Velká kronika je majetkem rodinným.

Okáčova kronika je vzácná památka. Všechny její části však nemají stejnou hodnotu. Vypravování prvních kapitol o svitavském hradě je vlastně romantická povídka, která nemá historického jádra. Také výklad o počátcích městečka Svitávky není historicky podložený. Velmi cenné je naproti tomu uvedené vyprávění o oloupení Svitávky a Kniníc o jejich práva, neboť věrně zaznamenává ústní podání, živou lidovou tradici, která se v hlavních rysech shoduje s historickou skutečností.

Cenné jsou Okáčovy zprávy o dobách, s jichž pamětníky se stýkal, a o událostech, které sám prožil, tedy o abolicích, o napoleonských válkách, o prodeji panství Strachwiczovi, o procesu s hrabětem atd. Okáč dokládá své vypravování opisy důležitých listin, vřepisy z obecních účtů a pod., což cenu kroniky zvyšuje.

Přepis z kroniky je udělán podle konečného znění v sešítu. Nezachovává všechny dobové jazykové zvláštnosti a je zapsán v dnešním spisovném jazyku. Forma je tedy pozmeněna, obsah je však podán věrně.

Fotografie Kniníc z knihy Vlastivěda moravská, Boskovský okres, kterou napsal Jan Knies a která vyšla v Brně roku 1904.